

PROGRAMA CATALÀ DE PROTECCIÓ A DEFENSORS I DEFENSORES DELS DRETS HUMANS

VISITA DE SEGUIMENT A COLÒMBIA
Del 29 de setembre al 9 d'octubre de 2024

"A la paz le daremos todo, pero a la guerra no le daremos nada"

Yenidia Cuéllar

Informe elaborat per:

Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament, Comissió Catalana d'Acció pel Refugi,
Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia, International Action for Peace i
Col·lectiu Maloka.

ÍNDEX

1. Context i objectius de la visita	4
2. Integrants de la delegació, defensores i organitzacions visitades	5
3. Reunions matingudes	6
4. Context nacional	7
5. Catatumbo	9
6. Magdalena Medio	11
7. Norte del Cauca	13
8. Principals preocupacions i observacions a nivell nacional	15
9. Recomanacions	16
10. Agraïments	18

ÍNDIX DE SIGLES I ACRÒNIMS

- ACIN:** Asociación de Cabildos Indígenas del Norte del Cauca
- ACVC-RAN:** Asociación Campesina del Valle del río Cimitarra-Red Agroecológica Nacional
- AFP:** Acord Final de Pau
- ANT:** Agencia Nacional de Tierras
- ASCAMCAT:** Asociación Campesina del Catatumbo
- ARN:** Agencia para la Reincorporación y la Normalización
- CEV:** Comisión para el Esclarecimiento de la Verdad
- CICR:** Comitè Internacional de la Creu Roja
- COCCAM:** Coordinadora Nacional de Cultivadores de coca, marihuana y amapola
- COMPROCAT:** Cooperativa Multiactiva de Compra y Venta del Catatumbo
- CSIVI:** Comissió de Seguiment, Impuls i Verificació al Compliment de l'Acord de Pau
- DIH:** Dret Internacional Humanitari
- DH:** Drets Humans
- DH:** defensor/a dels drets humans
- ELN:** Ejército de Liberación Nacional
- EMC:** Estado Mayor Central
- FARC-EP:** Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia-Ejército del Pueblo
- ILSA:** Instituto Latinoamericano por una Sociedad y un derecho Alternativos
- INDEPAZ:** Instituto de estudios para el desarrollo y la paz
- JAC:** Juntas de Acción Comunal
- OACNUDH:** Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans
- OEA-MAPP:** Organització d'Estats Americans-Missió de Suport al Procés de Pau a Colòmbia
- PBI:** Brigades Internacionals de Pau
- PCPDDH:** Programa Català de Protecció a Defensors i Defensores dels Drets Humans
- PDS ZRC-VRC:** Pla de Desenvolupament Sostenible de la Zona de Reserva Campesina del Valle del río Cimitarra
- PNIS:** Programa Nacional Integral de Sustitución de Cultivos de uso ilícito
- PNUD:** Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament
- UARIV:** Unidad para la Atención y Reparación Integral a las Víctimas
- UNIPA:** Unidad Indígena del Pueblo Awá
- UNP:** Unidad Nacional de Protección
- UNVMC:** Missió de Verificació a Colòmbia de les Nacions Unides
- UNODC:** Oficina de les Nacions Unides contra la Droga i el Delicte
- ZRC:** Zona de Reserva Campesina
- ZRC-VRC:** Zona de Reserva Campesina del Valle del río Cimitarra

CONTEXT I OBJECTIUS DE LA VISITA

El **Programa Català de Protecció a Defensors i Defensores dels Drets Humans** és una iniciativa de la Generalitat de Catalunya impulsada per l'**Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament** i coordinada per la **Comissió Catalana d'Acció pel Refugi**. Mitjançant la reubicació temporal i l'acollida de 6 mesos a Catalunya, el programa té com a objectiu principal contribuir a la protecció de persones defensores que desenvolupen la seva tasca de defensa dels drets humans de manera pacífica en contextos de risc i amenaça. Des de la perspectiva de la protecció integral, el programa contempla l'atenció psicosocial i les cures, la formació i enfortiment de capacitats, la incidència política, sensibilització i creació de xarxes de suport, i la protecció i el suport en el retorn.

Des de 2017 han participat al PCPDDH 13 persones defensores colombianes —una mica més de la meitat del total—, atès que existeixen molts contextos d'alt risc al país per a la tasca de defensa dels drets humans. De fet, Colòmbia es considera un dels països més perillosos del món per a defensar-los i segons fonts oficials de l'OACNUDH, **l'any 2023 van ser reportats 233 homicidis de persones defensores dels drets humans**, sent Cauca, Nariño i Valle del Cauca els departaments amb més víctimes.

Enguany, la delegació ha comptat amb la participació de la **Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia** que aglutina 33 entitats catalanes i que any rere any ha mostrat el seu suport a les defensores colombianes acollides al PCPDDH així com també a les entitats catalanes que les acompanyen. En aquest sentit, i dins del marc de projectes conjunts entre IAP i la Taula, també s'ha visitat la regió del Catatumbo.

La visita de la delegació és una acció estratègica dins l'aposta del programa per a una protecció integral i duradora de les persones defensores en risc. Pel que fa als objectius, s'han plantejat els següents:

- Fer **seguiment** de la situació personal, familiar i comunitària de les persones defensores que han estat acollides al PCPDDH.
- **Enfortir** la seva xarxa de protecció i donar visibilitat al compromís i suport de les institucions i les organitzacions socials catalanes i europees.
- Obtenir **informació** rellevant del context tant a nivell nacional com dels departaments i territoris visitats: el Norte del Cauca, el Magdalena Medio i el Catatumbo.

INTEGRANTS DE LA DELEGACIÓ, DEFENSORES I ORGANITZACIONS VISITADES

Generalitat de Catalunya

- Antoni Vicens, delegat de la Generalitat de Catalunya als Estats Andins.
- Naya Parra, representant a Colòmbia de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament.
- Regina Ventura, tècnica d'aliances internacionals de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament.

Organitzacions catalanes

- Maria José Vera, coordinadora de la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia.
- Júlia Garcia i Constança Schinteie, tècniques d'incidència política i social de la Comissió Catalana d'Acció pel Refugi.
- Natàlia Pelegrí, tècnica de l'Associació Acció Internacional per la Pau.
- Fabián Torres, tècnic del Col·lectiu Maloka.

Organitzacions europees

- Javier Roura, coordinador sènior de ProtectDefenders.eu.
- Andrea Scarpello, responsable del programa de reubicació temporal de ProtectDefenders.eu.

Defensores dels drets humans

- Yenidia Cuéllar de l'Asociación Campesina del Valle del río Cimitarra.
- Dora Muñoz de l'Asociación de Cabildos Indígenas del Norte del Cauca.
- Dalia Bolaños de la Unidad Indígena del Pueblo Awá.

A Cañabral Bajo, al sud del departament de Bolívar, l'organització camperola i la comunitat han establert una casa de drets humans com a mecanisme de protecció i autoprotecció davant les múltiples violències que pateixen.

REUNIONS MANTINGUDES

Catatumbo (del 26 al 28 de setembre)

- Secretaría de Gobierno de la Gobernación de Norte de Santander
- Secretaría de Víctimas de la Gobernación de Norte de Santander
- Colombia Transforma
- Missió de Verificació de les Nacions Unides
- Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament
- Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans
- Unidad para la Implementación del Acuerdo de Paz
- Agencia para la Reincorporación y la Normalización
- Defensoría del Pueblo
- Unidad para la Atención y Reparación Integral a las Víctimas
- Alcaldía de Tibú
- Coordinadora de Cultivadores de coca, marihuana y amapola
- Cooperativa Multiactiva de Compra y Venta del Catatumbo

Magdalena Medio (del 30 de setembre al 2 d'octubre)

- Asociación Campesina del Valle del río Cimitarra
- Instituciones responsables de la ruta de protección del Magdalena Medio (Defensoría del Pueblo, Oficina de DH del Ministerio del Interior i UNP)
- Comunitats del municipi de San Pablo i visita a la vereda Cañabral Bajo
- Instituciones del Magdalena Medio
- Oficina regional de la Missió de Suport al Procés de Pau a Colòmbia
- Oficina regional de la Missió de Verificació a Colòmbia de les Nacions Unides

Norte del Cauca (del 3 al 5 de octubre)

- Conselleria i equip jurídic de l'Asociación de Cabildos Indígenas del Norte del Cauca
- Tejido de la Vida i equip de comunicació de l'ACIN
- Autoritats indígenes del Resguardo de Corinto
- Luuçx Kiwe Thegnas (niños guardias indígenas) a Toez

Bogotá (del 6 al 9 d'octubre)

Instituciones públicas

- Unidad Nacional de Protección
- Senadores i representants de la Cámara de la Comisión Segunda
- Defensoría del Pueblo
- Fiscalía General de la Nación
- Consejería Presidencial de Derechos Humanos
- Ministerio del Interior
- Ministerio de Defensa

Organismes internacionales

- Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans
- Delegació de la Unió Europea a Colòmbia

Organizaciones de drets humans

- Coordinación Colombia Europa Estados Unidos
- Plataforma Colombiana de Derechos Humanos, Democracia y Desarrollo
- La Alianza. Organizaciones sociales y afines por una cooperación para la paz y la democracia en Colombia
- Brigades Internacionales de Pau
- Instituto Latinoamericano por una Sociedad y un derecho Alternativos
- CooperAcció
- Indepaz

CONTEXT NACIONAL

El 2024 s'han complert **vuit anys de la signatura de l'Acord de Pau** per a la terminació del conflicte entre el govern colombià i la guerrilla de les FARC-EP. Malgrat això, el context continua sent de forta degradació de la situació dels drets humans. Exemple d'això són els **168 assassinats i 765 fets violents contra lideratges socials** que el *Programa Somos Defensores*¹ va documentar al llarg del 2023. El CICR², per la seva banda, ha parlat de l'existència de vuit conflictes interns al país que tenen greus conseqüències humanitàries per a la població civil, com són el confinament i el desplaçament forçat. De gener a maig del 2024, aquest organisme internacional va documentar un total de **31.832 víctimes de confinament i 26.753 de desplaçament forçat**, un augment del 101% i 49% respectivament respecte al mateix període del 2023.

L'agost del 2022 es va obrir un nou escenari polític a Colòmbia amb la possessió de Gustavo Petro com el primer president d'esquerres del

país i la seva promesa de implementació d'una política de **Pau Total** que acabi amb la violència i les desigualtats socials. Un dels eixos principals d'aquesta política és posar fi a l'accionar dels grups il·legals a través de processos de diàleg, negociació i sotmetiment a la justícia, així com també el compliment integral de l'Acord de Pau del 2016.

Més de dos anys després de l'inici de la legislatura es valora, a nivell general, el nou tarannà del govern obert al diàleg i amb un enfocament en drets humans, i que hagi inclòs a la seva agenda política temes de gran rellevància com la transformació de la política de drogues i la protecció al medi ambient, així com altres iniciatives de transformació social. No obstant, es donen moltes dificultats perquè aquestes s'implementin degut a la resistència dels sectors conservadors i la falta de majoria al Congrés.

1. Programa Programa Somos Defensores, 2024. "Informe anual 2023: Puntos suspensivos." <https://somosdefensores.org/wp-content/uploads/2024/05/informe-PUNTOS-SUSPENSIVOS-espanol.pdf>

2. International Committee of the Red Cross, 2024. "El costo humano de los conflictos armados en Colombia". <https://www.icrc.org/es/document/costo-humano-conflictos-armados-colombia-2024>

Tanmateix, preocupa a molts sectors la **falta de resultats visibles, especialment en el que es refereix a la negociació amb estructures armades**. La violència que aquestes generen segueix causant greus vulneracions als drets humans i al dret internacional humanitari, sobretot en zones rurals habitades per comunitats ètniques i camperoles on les que grups com l'ELN, dissidències de les FARC i organitzacions successores del paramilitarisme exerceixen un fort control social. S'han presentat nombrosos obstacles en aquests processos que estan dificultant la consecució de resultats a curt i mig termini.

Per altra banda, la implementació integral de l'AFP de 2016 s'ha vist sempre com a crucial per a transitar cap a un país més igualitari que superi la situació estructural de violència i la crisi

humanitària. Des de la societat civil colombiana i també des d'instàncies internacionals s'ha alertat de que avui, vuit anys després, aquesta **implementació segueix sent insuficient** sobretot en allò referent als enfocaments de gènere i ètnic. Segons dades de la *Fundació Ideas para la Paz*³, a finals del 2023 només el 13% de les 80 disposicions relacionades amb l'enfocament ètnic estan completes.

Així mateix, l'*Instituto Kroc*⁴ publicava que fins al novembre del 2022 només el 12% de les mesures de gènere s'havien assolit en la seva totalitat.

Es presenten grans reptes en la construcció de pau al país, però també moltes oportunitats que van de la mà d'una societat civil organitzada que reclama participació i segueix treballant en propostes constructives per assolir la pau.

4. Instituto Kroc, 2023. "El tiempo se agota para la implementación del enfoque de género: avances, retos y oportunidades a seis años de la firma del Acuerdo Final".
3. Fundación Ideas para la Paz, 2023. "Enfoques de género y étnico a siete años de la firma del Acuerdo de Paz."
<https://ideaspaz.org/publicaciones/investigaciones-analisis/2023-11/enfoques-de-genero-y-etnico-logros-y-retos-para-su-implementacion-a-7-anos-de-la-firma-del-acuerdo-de-paz>

CATATUMBO

Context regional

El Catatumbo és una subregió ubicada al nord-est del departament de Norte de Santander, limitant pel nord i per occident amb Veneçuela i conformada per 10 municipis. És una zona amb dos resguardos indígenes del poble Motilón-Barí, un 50% de població rural i amb una gran riquesa minera-energètica, essent el petroli una de les principals economies. Històricament, el Catatumbo ha estat una **regió amb una escassa presència estatal**, sobretot en béns i serveis bàsics, essent la Força Pública gairebé l'única expressió de l'Estat present al territori fronterer amb presència de diversos grups armats no estatals. Aquest abandonament ha comportat greus condicions de pobresa, una alta concentració de terra per part de les empreses, així com l'augment dels cultius de fulla de coca com a única alternativa econòmica per la població camperola. Segons dades de l'UNODC⁵, els cultius de fulla de coca han incrementat a nivell nacional en un 10% des de 2022, essent el Catatumbo una de les regions amb més hectàrees. Des de la signatura de l'Acord de Pau el 2016 s'ha començat a implementar el **PNIS**, un element fonamental per la substitució voluntària dels cultius de la fulla de coca i **transitar a economies camperoles formals** tal i com exigeixen organitzacions socials com la COCCAM o l'ASCAMCAT. No obstant, la lenta i insuficient implementació no ha aturat els cultius a dia d'avui. Aquestes economies, l'absència estatal i la **concentració de la terra** són, entre d'altres, factors clau per a la continuïtat del conflicte armat a la regió, amb conseqüències molt greus per a la població. Actualment, la regió es troba en una disputa pel control territorial per

part de tots els actors armats, generant dinàmiques molt violentes com enfrontaments que provoquen assassinats, confinaments, desplaçament forçat i estigmatització contra les defensores de drets humans, les organitzacions socials i la població civil.

Resum de la visita

S'ha visitat l'**ASCAMCAT**, organització camperola amb una gran presència al territori, la qual sorgeix com una proposta per reconstruir el teixit social amb el l'objectiu de lluitar pel dret a la terra, al territori i generar condicions de vida digna per a la població. Una de les seves principals apostes és la conformació de la ZRC del Catatumbo, la qual no es troba formalitzada actualment, sinó en un procés de mediació i consultes d'acord a la sentència T-052 de la Cort Constitucional, la qual promou una taula tècnica per solucionar els problemes de solapament territorial entre el poble Motilón Barí, qui demana una ampliació del seu territori, i la ZRC que promou l'ASCAMCAT.

5. Ministerio de Justicia, 2024. "Resultados de monitorear cultivos de coca (...) no son ajenos a presión global por aumento de demanda".

<https://www.minjusticia.gov.co/Sala-de-prensa/Paginas/Resultados-monitoreo-cultivos-2023-no-son-ajenos-a-presion-global-por-aumento-de-demanda.aspx>

CATATUMBO

Observacions	Recomanacions
	<p>Implementar el <i>Pacto por el Catatumbo</i>, un exercici de consens amb les principals organitzacions socials i les institucions locals i regionals per tal de generar condicions de vida digna al territori. Cal fer seguiment del procés d'aprovació del pacte per part del <i>Departamento Nacional de Planeación</i> i l'<i>Agencia de Renovación del Territorio</i>.</p>
<p>Preocupació per l'augment de cultius de fulla de coca ja que mostra les grans dificultats del PNIS als territoris.</p>	<p>Implementar de manera eficient i eficaç el PNIS d'acord a l'AFP. Així mateix, és necessari treballar en els municipis que tinguin cultius de fulla de coca, incorporant-los al PNIS.</p> <p>Implementar projectes productius demostratius que ja s'estan desenvolupant a la regió per transitar a economies formals.</p>
<p>Preocupació per una possible persecució contra les comunitats cultivadores de fulla de coca.</p>	<p>Impulsar una política pública de drogues que posi al centre els drets humans i respongui a la recerca d'una solució integral al problema del narcotràfic, d'acord al punt 4 de l'AFP.</p>
<p>Davant l'elevada concentració de la terra, les ZRC son eines molt rellevants per garantir l'accés a la mateixa, així com unes condicions de vida digna per a la població camperola.</p>	<p>Impulsar per part del <i>Ministerio de Agricultura</i> i les institucions pertinents la S. T-052 per formalitzar l'ampliació dels <i>resguardos</i> Motilón-Barí i la ZRC del Catatumbo.</p>
<p>Falta de garanties per la defensa dels DH per part de les defensores, les organitzacions socials, les signants de pau (excombatents de les FARC-EP) i la població civil.</p>	<p>Donar suport als mecanismes de protecció i autoprotecció de les comunitats i les organitzacions socials, com la <i>Guardia Campesina</i> del Catatumbo o les Cases de DH i Refugi Humanitari.</p> <p>Enfortir les rutes de protecció i reparació col·lectiva a les organitzacions socials víctimes.</p> <p>Generar garanties per l'exercici dels DH de les signants de pau, impulsant les seves cooperatives i l'accés a terra de manera conjunta amb les comunitats com exercici de reconciliació.</p>

MAGDALENA MEDIO

Context regional

El Magdalena Medio és una vall interandina ubicada al centre nord oriental del país, conformada per **31 municipis de diferents departaments**, per la qual cosa la regió no correspon a un ordenament territorial definit per la legislació colombiana. Tot i així, les seves identitats geogràfiques, culturals i organitzatives, així com les vocacions econòmiques, li han donat un reconeixement territorial de vital importància geoestratègica. En aquesta zona es troba la subregió del **Valle del río Cimitarra**, caracteritzada per ser una zona de colonització camperola, de frontera agrícola amb una gran riquesa natural i amb una històrica escassa inversió estatal. Des de la dècada dels anys 60, la colonització camperola va promoure i enfortir el teixit organitzatiu de la regió, essent un element fonamental de defensa dels drets de la terra i el territori en el marc del conflicte armat, polític i social del país per la qual va patir una forta persecució, estigmatització i violacions dels DH. Actualment, la regió es troba en un **procés de reorganització i pugna pel control territorial** dels

grups armats després de la signatura de l'AFP el 2016, generant escenaris d'incertesa i de múltiples violacions dels drets humans així com infraccions al DIH. N'és exemple la **massacre contra quatre persones** de l'organització comunal del municipi de Cantagallo, pertanyents a l'ACVC, el 30 de setembre d'enguany, el primer dia de la visita del PCPDDH⁶.

Resum de la visita

S'ha visitat l'**ACVC-RAN**, un procés històric de la regió conformat per 120 JAC i agrupacions de treballadors del camp que treballa per la defensa integral dels drets humans i la lluita per la terra. És la principal promotora de la ZRC-VRC⁷, en el marc de les múltiples mobilitzacions en defensa dels drets de les comunitats camperoles. Durant la visita s'han mantingut reunions institucionals, així com una visita a la comunitat de Bajo Cañabral, una vereda ubicada al municipi de San Pablo, seu de la futura la **casa de Drets Humans i Refugi Humanitari** de la regió, un espai de protecció integral i col·lectiva per a les comunitats que actualment es troba en funcions a la Casa Comunal.

6. PARES, 2024. "No paran las masacres: en Yondó cuatro personas fueron asesinadas". <https://www.pares.com.co/post/no-paran-las-masacres-en-yond%C3%B3-cuatro-personas-fueron-asesinadas>

7. ANZORC. "Marco jurídico de las Zonas de Reserva Campesina". <https://anzorc.com/marco-juridico>

MAGDALENA MEDIO

Observacions	Recomanacions
<p>Preocupació per la degradació de les dinàmiques violentes del conflicte armat, amb èmfasi en l'augment de reclutament de menors, tot i tenir alts al foc amb la majoria de grups que operen a la regió, especialment al nord-est d'Antioquia i a la regió del Sud de Bolívar.</p>	<p>Establir mecanismes de prevenció contra el reclutament de menors.</p> <p>Enfortir la política de Pau Total per tal d'establir acords i negociacions sòlides amb els grups armats.</p>
<p>Augment de l'estigmatització, persecució, amenaces i assassinats contra les comunitats i membres de l'ACVC, generant una falta de garanties per l'exercici de la defensa de DH.</p>	<p>Enfortiment i consolidació de les Cases de DH i Refugi Humanitari a la regió, com espais per evitar el desplaçament de la regió i mantenir l'arrelament comunitari.</p> <p>Enfortir les rutes de protecció i reparació col·lectiva a les organitzacions socials víctimes.</p>
<p>Tot i la ZRC-VRC continua havent-hi problemes d'accés a la terra i a les garanties de vida digna per a la població camperola.</p>	<p>Impulsar, per part del Ministerio de Agricultura i l'ANT, l'actualització del PDS ZRC-VRC (2022-2032), exercici de decisió i prioritització de les comunitats per treballar en el desenvolupament regional.</p>

NORTE DEL CAUCA

Context regional

Durant dècades la regió del Norte del Cauca, situada al sud-oest colombià, ha estat un **laboratori de guerra** que han desenvolupat l'Estat colombià, empreses extractives mineres legals i il·legals, multinacionals agro-industrials, terratinents, bandes de narcotraficants, paramilitars i guerrilles. Tots ells es disputen el territori amb l'objectiu de saquejar i desposseir els pobles indígenes de les seves proteccions i terres sagrades⁸.

Després dels AFP incomplets amb la guerrilla de les FARC-EP, el Norte del Cauca ha continuat sent un **territori incontrolable per als seus pobles i habitants**. Les FARC-EP mantenien cert control i regulaven la violència a la regió que, en desmobilitzar-se, va provocar una nova configuració del mapa de la disputa militar i van començar a sorgir diferents grups de bandes narco paramilitars i altres estructures criminals armades així com alguns reductes o dissidències de les FARC-EP. Totes aquestes estructures no signen l'acord als diàlegs de pau i passen a controlar les terres, vies de narcotràfic i mineria il·legal.

Des dels últims assassinats i massacres que s'han produït al Norte del Cauca i amb l'actual crisi a les taules de diàleg amb els grups armats, el govern colombià ha ordenat la **militarització del territori** reforçant la seva presència a través de set batallons de l'Exèrcit Nacional. Aquest fet, lluny de resoldre els problemes estructurals a les regions, no aconsegueix neutralitzar els grups armats i es mantenen totes aquestes massacres i assassinats, així com la circulació sense obstacles del narcotràfic.

Resum de la visita

Del 4 al 5 d'octubre ens reunim amb les autoritats de l'**ACIN** a la seva seu a Santander de Quilichao com a autoritat indígena del **CXAB WALA KIWE** (territori del gran poble), una de les organitzacions més afectades al Cauca ja que la seva presència és forta al nord del territori. Ens reunim amb les autoritats del cabildo de Corinto i amb famílies de víctimes a la tulpa, un espai de pensament i diàleg comunitari al voltant del foc. Al *resguardo* de Toez coneixem el projecte *Semilleros Kiwe Thegnas* (nens i nenes guàrdies indígenes).

8. Recorridos por los paisajes de la Violencia en Colombia, 2016. "Claves para entender la disputa del territorio y su historia."

<http://www.centrodememoriahistorica.gov.co/micrositios/recorridos-por-paisajes-de-la-violencia/norte-cauca.html>

9. ACIN, 2024. Informe de desarmonías territoriales Norte del Cauca Cxhab Wala Kiwe-ACIN.

<https://tejidocomunicacion.nasaacin.org/informe-de-desarmoniastritoriales-norte-del-cauca-cxhab-wala-kiwe-acin/>

NORTE DEL CAUCA

Observacions	Recomanacions
<p>El darrer semestre de l'any 2024 s'observa una continuïtat en la violència contra el poble Nasa als territoris indígenes del Norte del Cauca. La continuïtat del conflicte i la seva degradació permanent segueix causant profundes afectacions contra la vida i l'harmonia comunitària, així com nombroses violacions dels DH que romanen en la impunitat⁹.</p>	<p>L'aplicació de mesures concretes i de garanties i de plans articulats des de la taula humanitària als territoris que donin compliment a les emergències per a prevenir el desplaçament forçat i altres violacions als drets humans.</p>
<p>La resistència de les comunitats indígenes continua malgrat l'embat de la violència. No s'aturen els plans d'emergència i contingència propis per evitar les desharmonies territorials per part de l'ACIN en la seva destacada tasca com organització del poble Nasa, així com l'enfortiment de la Guàrdia Indígena com a protectora del territori.</p>	<p>La necessitat immediata d'articular els plans de contingència humanitària entre el govern i l'ACIN. El reconeixement i suport directe a la Guàrdia Indígena com a constructora de pau i defensora dels drets humans al territori.</p>
<p>El fort agreujament d'amenaçes, segrestos, desaparicions, assassinats i massacres a la regió del Norte del Cauca; paral·lelament a l'augment del reclutament forçat a menors d'edat i joves al territori per part dels grups armats malgrat els grans esforços de recuperació de nens i nenes que s'envien a altres territoris.</p>	<p>El retorn imminent a les taules de diàleg amb els grups armats, l'aplicació d'alleujaments humanitaris i l'alto al foc multilateral amb tots els grups. L'establiment immediat de mesures concretes, articulació i suport directe a les iniciatives pròpies de la Guàrdia Indígena i l'ACIN per a la prevenció del reclutament forçat així com l'aplicació immediata de mesures cautelars col·lectives i territorials.</p>

PRINCIPALS PREOCUPACIONS I OBSERVACIONS A NIVELL NACIONAL

La delegació catalana ha pogut observar durant la visita al Catatumbo, al Magdalena Medio i al Norte del Cauca una nova configuració del conflicte que té com a conseqüència principal l'augment de la violència als territoris i, específicament, cap a defensores dels drets humans. Destaquem els següents aspectes:

- Forta **presència dels grups armats**, augment d'estructures paramilitars i aparició de nous grups i dissidències que utilitzen estratègies de control territorial i de les comunitats amb impactes com el desplaçament forçat de la població.
- Augment del **reclutament de nens, nenes i joves** que comporta tràfic de persones i violència sexual, especialment cap a nenes i adolescents, que perpetuen grups armats no estatals i organitzacions criminals amb l'objectiu de recolzar les seves activitats i controlar les comunitats. Les principals comunitats afectades són les afrocolombianes, les camperoles i els pobles indígenes. A més a més, i degut a la poca intervenció de l'estat per fer front a aquesta realitat, són les organitzacions socials del territori qui, amb mecanismes com la guàrdia indígena, lluiten contra el reclutament forçat a través de la prevenció i la recuperació de menors amb el risc que això suposa per la seva vida i integritat. Les defensores i organitzacions visitades han destacat un augment rellevant de la cooptació de menors mitjançant xarxes socials i en entorns educatius.
- **Atacs i assassinats cap a defensores i defensors dels DH i lideratges socials** amb una incapacitat manifesta de l'estat per a protegir-los. Malgrat la voluntat política i la millora del marc legislatiu per garantir la defensa dels DH, les mesures de protecció que ofereix l'Estat colombià segueixen sent insuficients i molt centrades en una protecció física, individual i que no s'adequa a les diferents realitats interseccionals com les ètniques, territorials i de gènere, entre d'altres.
- Forta **manca de presència institucional i estatal als territoris** que, exposant la falta de garanties de seguretat per entrar als territoris, deixen a les comunitats en una situació de vulnerabilització molt alta ja que s'enfronten a molts riscos per dur a terme la defensa dels drets humans. Malgrat tot, a regions com el Magdalena Medio existeix un treball sòlid i estable entre organitzacions socials i organismes interinstitucionals que de manera conjunta treballen per enfortir la protecció i la seguretat. Ara bé, destaquem una falta de diàleg entre les institucions estatals i regionals que va en detriment de les comunitats que viuen al territori.
- El **narcotràfic i altres economies il·lícites** molt presents als territoris serveixen com d'element de finançament de grups armats perpetuant així la seva existència i la violència i conflictivitat al país.
- La **implementació de l'Acord de Pau** ha estat marcada per grans dificultats, amb avenços desiguals i una notable falta d'eficàcia en la protecció dels drets humans. A això s'afegeix una impunitat generalitzada, amb molts crims relacionats amb el conflicte sense resolució i una situació d'inseguretat que posa en dubte la possibilitat d'una pau durable. La Pau Total del govern actual, que intenta ampliar els acords amb altres grups armats, encara es troba amb molts reptes com la resistència de sectors polítics i socials i l'augment de violències en algunes zones del país. La manca d'un marc legislatiu per al sotmetiment a la justícia d'alguns d'aquests grups facilita la continuïtat dels enfrontaments entre aquests grups armats.

RECOMANACIONS

- Donar **compliment integral al *Plan de Atención Inmediata del PNIS*** assegurant que totes les famílies firmants el reben en la seva totalitat. Alhora, incorporar l'enfocament ètnic, implementant una ruta d'atenció específica per a les famílies que viuen en resguardos indígenes i en consells comunitaris.
- Incloure com a punt central als diàlegs i negociacions amb actors armats il·legals el **cessament del reclutament infantil** als territoris.
- Formular i enfortir **rutes de prevenció i protecció**, concertades amb les autoritats ètniques, en relació al reclutament forçat de menors als territoris.
- Definir accions de **restabliment de drets de nens, nenes i joves víctimes** de reclutament forçat, assegurant recursos per a la seva operativitat i sostenibilitat, així com també l'enfocament diferencial. Assegurar una ruta específica per a menors víctimes de violència sexual en aquest context.
- Donar **continuitat a la Mesa Nacional de Garanties i les Meses Territorials**, garantint reunions periòdiques i assegurant la participació de totes les institucions competents.
- Enfortir la **presència institucional i la seguretat** als territoris més afectats per la violència i l'absència de l'Estat, amb un enfocament en la coordinació interinstitucional i un diàleg efectiu entre les institucions estatals, les regionals i també les comunitats i organitzacions locals.

RECOMANACIONS

- **Complir de manera integral la sentència SU-546/23** de la Cort Constitucional segons la qual es declara una greu i generalitzada violació dels drets humans de les persones defensores, líders i lidereses socials del país. Urgim a les autoritats responsables a prendre mesures al respecte.
- **Lluitar contra la impunitat** en els atacs contra defensors i defensores i que es garanteixi un procés de justícia i reparació amb garanties en el qual l'Estat assumeixi les responsabilitats davant de crims contra les persones defensores dels drets humans. Fem especial esment i continuarem fent seguiment del cas de l'assassinat de Miller Correa, defensor de DH i líder indígena Nasa, parella de la defensora Dora Muñoz, a qui seguirem acompanyant en la recerca de veritat, justícia i reparació i amb garanties de seguretat per a ella i la seva família.
- Establir **canals de comunicació directes, clars i transparents** amb la Unitat Especial d'Investigació de la Fiscalia General de la Nació en els processos d'investigació de casos d'assassinats o agressions a persones defensores dels DH.
- Enfortir els **mecanismes de protecció col·lectiva** d'acord al Decret 660 de 2018 facilitant un debat ampli i participatiu sobre el model de protecció que incorpori l'enfocament diferencial, de gènere i territorial a les mesures de protecció implementades per la UNP amb l'objectiu de que aquestes s'adaptin a les característiques i realitat de les persones o col·lectius en risc.
- Millorar els **mecanismes de protecció a nivell estatal, regional i local** per tal de garantir l'exercici de defensa dels drets humans.
- Assegurar la continuïtat i operativitat de la **Comissió de Seguiment, Impuls i Verificació al Compliment de l'Acord de Pau** per a garantir la implementació integral de l'acord entre el govern colombià i les FARC-EP per tal d'assegurar la política de Pau Total a tots els territoris i vetllant especialment per la realització de sessions territorials i establint mecanismes de participació per la societat.

AGRAÏMENTS

Un agraïment molt especial a ProtectDefenders.eu pel seu compromís amb el PCPDDH i per acompanyar-nos, una vegada més, a la visita de seguiment a Colòmbia.

Volem agrair sincerament la tasca dels periodistes Bernat Marrè i Marta Saiz que han acompanyat la delegació per tal de documentar i posteriorment relatar a la societat catalana i espanyola la tasca de les persones defensores dels drets humans colombianes des d'una vessant humana i respectuosa.

Agraïm també la preparació, la càlida rebuda i l'acolliment que les persones defensores i les organitzacions han dut a terme als territoris visitats per la delegació catalana.

UN INFORME DE

AMB LA COL·LABORACIÓ DE

